

УДК 351.08:101:316.3

ФЕНОМЕН ІМПЕРСКОСТІ ТА ІМПЕРІАЛІСТИЧНОСТІ В ІНТЕГРАЦІЙНИХ ТА ДЕЗІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ

Р.М.Богачев*старший викладач**Національного технічного університету України**"Київський політехнічний інститут"*

Об'єктом аналізу даної роботи є інтеграції-дезінтеграції як соціально-економічний та культурний феномен сучасного суспільства. Автор досліджує діалектику взаємозв'язків "інтеграції-дезінтеграції" як суспільного явища на прикладі феноменів імперіалістичності та імперськості.

Ключові слова: інтеграція, дезінтеграція, діалектика, діяльність, творчість.

Виокремлення людини з природи, розгортання процесів освоєння природи та соціалізації, що супроводжувалося розвитком людини як основної продуктивної сили та відповідним розвитком суспільних відносин, зумовило поступове розгортання необхідності дослідження форм та сутності інтеграційних/дезінтеграційних процесів як в природі, так і суспільстві.

Аналіз наукових праць на цю тему свідчить, що переважна більшість із них присвячені лише одній стороні цього процесу, а саме інтеграції [2]. Вона розглядається як об'єктивний, багатогранний, найскладніший процес, що є багатим на протиріччя, пошуки, суспільні, в тому числі соціально-економічні, правові, політичні експерименти та/або як передумова досягнення більш високого, соціально-економічного, політичного, організаційно-правового та культурного ступеню розвитку будь-якої соціально-економічної системи. Тобто існує проблема однобічності та поверхневого визначення інтеграційних-дезінтеграційних процесів, а відповідно й однобічності підходів до дослідження цих феноменів, розвитку відповідних категорій та понять, що їх описують.

Саме тому, в суспільній свідомості інтеграція сприймається як більш високий рівень розвитку будь-якої системи. Складається враження, що інтеграція та дезінтеграція існують поряд одна одної як самостійні існуючі незалежно одна від одної сутності, між якими необхідно встановлювати схожість та різницю, загальні та унікальні ознаки тощо.

Тому в більшості випадків дослідження перетворюється в розробку "ознак-критеріїв", за якими знаходяться та відокремлюються одна від одної інтеграція та дезінтеграція, наприклад: складності системи, емерджентності, висоти організаційної системи управління, оновлення, змінності, розвитку взагалі. Особливо дивує "чіткість" та "ясність" таких критеріїв.

Саме цим зумовлено відсутність чіткої єдиної класифікації інтеграційних процесів, єдиної

теорії інтеграційних-дезінтеграційних процесів тощо.

У той же час, сьогодення означається переходом від класичної до холічної парадигми мислення ("ціле більше ніж сума частин", "думай глобально, а дій локально"[15, 117-118]), яка розкривається в різних, на перший погляд, далеких за формою, але близьких за змістом наукових школах та напрямках, які за Г.Хакеном прийнято називати синергетикою [18]. Взагалі, синергетика пов'язана з іменами наших сучасників: І.Пригожина, Г.Хакена, С.Курдюмова, Р.Тома, Ю.Клімонтовича, Б.Мандельброта, Д.Чернавського тощо та в спрощеному варіанті будується на семи основних принципах, що зумовлюють відповідні закономірності та характеристики інтеграційних/ дезінтеграційних процесів [18]: гомеостатичності, ієрархічності, нелінійності, нестійкості, незамкненості, динамічної ієрархічності; можливість спостереження.

Особливі переваги синергетичний підхід демонструє при вивченні ієрархічних, відкритих систем, що здатні до самоорганізації, до яких відносяться суспільні. При цьому шляхи до інтеграції різних частин в одне ціле не можуть бути рівномірними, постійними та односпрямованими, "еволюційне сходження до більш складних форм та організації взагалі проходить через ряд циклів розпаду та інтеграції, виокремлення від цілого та включення в нього, гальмування ходу процесів та їх прискорення, підйому" [18]. Таким чином, еволюція сучасних складних соціально-економічних, суспільних систем базується на періодичному зміні стадій еволюції та інволюції, розвертання та згортання, вибуху активності, збільшення інтенсивності процесів, розгортання та їх затухання, ослаблення, згортання, інтеграції та дезінтеграції, хоча б часткового розпаду. І цьому є "глибокі аналогії з історичними свідченнями про загибель цивілізацій та розпад імперій, з циклами М.Кондрат'єва, коливальними режимами

Дж.К.Гелбрайта, етногенетичними ритмами Л.М.Гумільова" [13; 16].

Вже з цього, доволі поверхневого розуміння ролі інтеграції та дезінтеграції, ці поняття не можуть знаходитися у зовнішньому формально-логічному протиставленні: вони перебувають в суперечності, що дозволяє зберегти внутрішню сутність, процес, тенденцію розвитку, при цьому обидві сторони переходять одна в одну, мають тяжіння одна до одної, взаємно перетворюються та взаємно виражаються як одне в іншому, через інше й для іншого, мають тяжіння до розв'язання, тобто виступають сторонами діалектичної суперечності.

Для того, щоб розкрити дійсні причини існування таких двох понять необхідно звернутися не до них самих (йти не від понять), а до практики (йти від практики), тобто до того, що визвало до життя потребу в них та забезпечило об'єктивним змістом: "сутність справи не в різних формах буття, що вимагають різних найменувань для свого позначення, а в історичному розгортанні самовизначення сутності реального руху в історії практики" [1].

Тільки таким чином можливо розкрити теоретичне відтворення, реконструкцію дійсного руху (як саморуку) в певній конкретній формі, яка стає предметом діалектичного дослідження. Таким чином, розуміння процесів інтеграції-дезінтеграції як однієї з форм руху починається з розуміння історії та логіки формування понятійного/категоріального апарату, що описує цей процес.

Зважаючи на це, з позицій єдиного та неперервного процесу інтеграції-дезінтеграції, пропонуємо здійснити рефлексію таких категорій/понять як імперськість (яке все частіше використовується для позначення значного конкретно-історичного етапу розвитку Росії, України) та імперіалістичність.

Розглянемо процес суспільного розвитку. На світанку становлення світогляду людства, панівною формою була міфологія, яка характеризувалася образно-художнім способом пояснення світу, невідривності людини від природи і, як наслідок, синкретичним способом мислення, котрий орієнтовано на стабілізацію самого себе, тобто на догматизм [14; 17].

Цим світоглядом було закладено принцип природної рівності всіх людей, невідривності людини від свого роду; обумовлені певні властивості взаємовідносин, які лягли в основу формування такої якості системи як общинність [9].

Такий синкретичний спосіб мислення поступово замінюється критичним, але шляхи такого заміщення на Сході та Заході значно різнилися.

З одного боку, давньогрецька філософська традиція, яка розглядає світ не як постаючий (активний аспект), а як створений (в пасивному

аспекті). При цьому процес творіння розуміється як оформлення, творення, організація космосу із хаосу. Така суб'єктна спрямованість чітко вбачається в двох причинах моделі Аристотеля та стає основою побудови системи суб'єктно-об'єктних зв'язків в суспільстві [10]. Цьому сприяв поділ діяльності на проєктивну (формулювання наказу) й реалізуючу (виконання наказу) та суспільна формація Стародавньої Греції - рабоволодіння. Як наслідок, розвиток рабовласницьких Греції, Риму, Візантії, поставання Західної цивілізації, яка лише в кінці XIX ст. та в середині XX ст. відмовилася, від рабоволодіння та колоніальної системи відповідно, на засадах хрематистики (за Аристотелем: як протиприродного та безчесного мистецтва наживати статок [5]). Так меркантилізм Заходу, за В.Чаяновим, поклав близьку до варягів культуру фрізів північного моря в основу побудови капіталізму [11]. Тому для позначення розгортання соціально-еко-номічної системи західного типу на цьому етапі, на наш погляд, можливо послуговуватися поняттям фрізерство.

З іншого боку, слов'янськість, тобто асиміляція на базі існуючої ведичної культури слов'ян всіх духовно-ментальних течій того часу, надання їм виразної гуманістичної спрямованості. Саме ведична культура дала ту основу, "СЛОВ'ЯНСЬКІСТЬ", – що дозволила, з використанням усього інтегрованого потенціалу східної (індо-арійської), грецько-римської/візантійської та варязької культур, сформувати відмінний від західноєвропейського тип господарства – домострой (економіку), який на тлі розвитку суб'єкт-об'єктних відносин зберіг значний потенціал общинних відносин.

Безумовно, поставання критичного мислення зумовило перехід до періоду диференціації світу, вивчення його складових, окремих частин з метою подальшого використання та перетворення через розрив існуючих взаємозв'язків предметів та явищ, тобто абстракції першого рівня (абстрактно конкретного), формування одиничного як джерела для подальшого перетворення/формування реальності.

На базі диференційованого завдяки практичній діяльності проходить інтеграція, формування з одиничного особливого/загального, тобто дійсної конкретності, в т.ч. на макрорівні в формі держав, цілих імперій (Персія, Китай, імперія Олександра Великого, Рим), в основі яких лежать суб'єкт-об'єктні відносини, тобто відносини примусу, підкорення та натуральний спосіб виробництва, що базується на праці рабів.

Накопичені внутрішні протиріччя в ме-

жах суб'єктно-об'єктних відносин рабовласницького суспільства вирішуються ззовні, «на поверхні», виникає матриця переформатування суспільства – християнство, – яке через пригнічення сімейних та родових зв'язків здійснює першу диференціацію на рівні свідомості з метою формування людини економічної та створення потенціалу для нової інтеграції на базі суб'єктно-об'єктних економічних відносин. На макрорівні це відбувається у формі створення на уламках старих імперій нових: Візантія, Імперія Карла Великого тощо, – які стали протоформами для поставання імперій-держав XVII – початку XX.

Таким чином, у процесі індивідуалізації природного/суспільного та усупільнення індивідуального за допомогою процесів диференціації розум спочатку формує абстрактну конкретність (диференційоване, вирване з загальної системи зв'язків, одиничне як усвідомлення власної мети), а потім відновлює зовнішні зв'язки вирваного утворення з реальністю, формує дійсну/чуттєву конкретність (інтегроване, відновлене в зовнішній системі зв'язків особливе як підкорення/погодження одиничних цілей в системі зв'язків). Тобто формується реальність завдяки реалізації абстрактної можливості одиничного в формі особливого (дійсної конкретності).

Іншими словами, завдяки практичній діяльності, на базі поділу праці, обміну як основного цивілізаційного фактору та християнства як нової цивілізаційної матриці проходить формування людини економічної. Відновлюється зв'язок одиничного зі світом, суто зовнішньо встановлюється єдність цілей всіх суб'єктів суспільного виробництва (в т.ч. на рівні регіонів, країн) як зовнішня протилежність диференційованій/атомізованій їх сукупності.

Але шляхи формування такої єдності у формі особливого як зовнішньої протилежності одиничному, – оскільки вони виокремлені з общинного кореня, – також різні: на Заході – фрізерство = імперіалістичність; а на Сході – слов'янскість = імперськість.

Спільним для них є розвиток нових способів постаючого суспільного виробництва на базі суб'єктно-об'єктних відносин, регулюючим фактором при цьому виступає конкуренція як прояв необхідності у формі випадковості. Критерієм розвитку спочатку виступає економічність, а потім-ефективність.

Подальшим втіленням ідей хрематистики Аристотеля у варіанті Західної цивілізації був меркантилізм, який забезпечив первісне нагромадження капіталу найбільш жорсткими формами суб'єктно-об'єктних відносин; створення торгових імперій (Венеція, Генуя) як прообразів сучасних імперій-корпорацій кінця XX – початку XXI ст.

На цьому етапі процеси індивідуалізації суспільного та усупільнення індивідуального в

формі диференціації-інтеграції також мали насильницький характер, характер глибокого, брутального примусу, повного ігнорування цілей об'єкту. В подальшому такий соціальний расизм знайшов своє продовження у розвитку мальтузіанства як основи сучасного західного капіталізму, а довготривалому етнічному расизму сприяло вкорінення ідей калвінізму, протестантизму.

В той же час експансія Російської імперії мала в підґрунті зовсім інші принципи, ніяк не пов'язані з зовнішнім насильством. На наш погляд, що стосується Росії, то такі принципи дуже вдало обґрунтував в своїх творах видатний вчений В.І.Вернадський. Він наголошував, що окрім внутрішньої організованості необхідно враховувати організованість середовища, тобто при розгляді будь-якого об'єкту необхідно враховувати його найтісніший зв'язок з навколишнім середовищем, а це змушує пізнавати об'єкт у всій сукупності його зв'язків та відносин.

Таким чином, Росія завжди концентрувалася на власних ресурсах, тоді як Західні імперії розвивалися "с услужливой помощью чужого труда" [11], час від часу паразитуючи... на самій Російській імперії.

Активному формуванню реальності – абстрактної конкретності та дійсної конкретності сприяв розвиток науки та індустріальний розвиток на його базі. Між 1750 та 1914 роками в Європі пройшло три хвилі індустріалізації: 1780 -1820 рр., 1840 – 1870 рр., 1895 – 1914 рр. Завдяки цьому та розгортанню наукового-технічного прогресу за 50 років до I світової війни зроблено більшість відкриттів, що лягли в основу всієї виробничо-промислової системи сьогодення, тобто всього сучасного світу.

Крім цього, на кожному витку розвитку в межах суб'єктно-об'єктних відносин, поглиблювався рівень абстракції та ускладнювалася система зв'язків, рівень інтеграції в межах якостей певної міри, наприклад сутності способу виробництва: праця рабів – стародавні імперії, праця кріпаків – феодальні імперії часів меркантилізму, праця робітників – національні та багатонаціональні імперії часів товарного та промислового виробництва.

Але розвиток суспільного способу виробництва призвів до загострення внутрішніх суперечностей, що проявилось у загостренні зовнішніх суперечностей в формі міждержавних та міжнаціональних конфліктів, в найбільш жорстокі з яких супроти власних інтересів вміло втягувалися Російська імперія та близькі до неї за духом країни – Вітчизняна війна 1812 р., Русько-Турецька війна, Перша та Друга світові війни тощо.

Розгортанню цих конфліктів сприяла са-

ме різниця цивілізаційних кодів: принципів розвитку. Східна та Західна економічні системи існували в явній протифазі. Простежимо це на прикладі економічних криз та підйомів вказаних типів систем. Як зазначалося, між 1750 та 1914 рр. в Європі пройшло три хвилі індустріалізації. При цьому циклічні спади виробництва спостерігалися в 1847-48 рр., 1857 р., 1873-1895 рр. та 1929-32 рр. (т.з. "Велика депресія"). У порівнянні з періодами економічного зростання Росії, це яскраво демонструє розвиток економік двох типів цивілізацій у протифазі. Так, в 1880-1895 рр., 1929-1938 рр. та 60-70-ті рр. XX ст. у Росії спостерігалось економічне зростання, а в Європі – економічна криза, в інші періоди часу – навпаки [13; 16].

Таким чином, західна імперіалістичність, як зовнішня протилежність фрізерству, передбачала розгортання суб'єкт-об'єктних відносин виключно в формі жорсткого примусу, соціального та етнічного расизму, тобто забезпечувала еволюційний розвиток в режимі екстенсивного залучення все нових і нових зовнішніх ресурсів.

В той же час, східна імперська як протилежність слов'янськості, незважаючи на суб'єкт-об'єктний характер відносин та існуючий соціальний расизм, навіть на стадії екстенсивного розвитку брала за основу принципи забезпечення необхідного життєвого середовища, покладаючи на власні сили, погодження/поліфонію інтересів, виконання центром (Росією) ролі матриці/матері, навколо якої інтегруються із збереженням власної суб'єктності інші.

Така різниця зіграла ключову роль у формуванні подальших шляхів розв'язання внутрішніх суперечностей, які проявлялися у формі вказаних зовнішніх протилежностей. Так будь-яка форма у своїй визначеності має тяжіння стати всім іншим, реалізувати можливість перетворитися у все інше, ототожнити себе, інтегруватися зі всім іншим в ході нескінченного ряду перетворень. Під впливом грецької класичної філософії було сформовано формально-логічне (розсудкове) мислення, якого вистачало лише для фіксації та відтворення зовнішніх функціональних взаємозв'язків, тобто досягнення реальності у вигляді зовнішніх, – неопосередкованих, – протилежностей. Тому розвиток розглядається в еволюційному плані як проста сума, кількісне зростання/зменшення форм. Але для розкриття всього потенціалу розвитку, необхідно перейти від дослідження еволюції зовнішніх форм, а розкриття внутрішніх суперечностей, шляхів їх здійснення (формування, розгортання та вирішення). Тільки здійснення внутрішніх суперечностей дозволяє відновити дійсну різноманітність зв'язків обраної чуттєво-практичної форми руху, визначити джерела/причини, механізми та шляхи розвитку.

Розглянемо, чи можуть розглянуті цивіліза-

ційні типи розвитку привести до здійснення внутрішніх суперечностей на базі сформованої зовнішньої протилежності фрізерства-імперіалістичності або слов'янськості-імперськості, тобто визначимо можливість не тільки еволюційного формування дійсності (абстрактної та дійсної конкретності), але й поставання розвитку в категоріях всезагальності (можливість переходу до конкретної дійсності).

Як наголошувалося, розгортання імперськості та імперіалістичності в формі інтеграції виступає загальним/особливим як дійсною конкретністю, яка знаходиться в зовнішній протилежності до слов'янськості та фрізерства у формі диференціації як одиничного, абстрактної конкретності: зовнішній тому, що одиничне/окреме та загальне/особливе знаходяться у взаємному підпорядкуванні, бо саме суб'єкт-об'єктні відносини в суспільстві дають змогу видавати окремий інтерес за загальний, тобто поєднувати загальні цілі навколо приватних з використанням примусу, насильства, обману тощо.

В таких умовах імперська та імперіалістичність спільною основою для загального, більш високого рівня, а не просто загального як протилежності одиничного. Вже сам факт існування певної, статичної (кінцевої) форми включає передумови народження, поставання, розгортання та прояву існуючого "всередині" неї "свого-іншого" як джерела нових можливостей. Тобто сам вихід за межу/"границю", вичерпання певної форми і є, з одного боку, актом встановлення межі/"предела" як даної форми, а з іншого, є дезінтеграцією, що виступає як заперечення свого-іншого, інтеграції.

Саме деструкція, як сутність дезінтеграції, у розумінні знищення зовнішніх зв'язків (а не внутрішніх істотних), скасування жорсткої зовнішньої визначеності, дає можливість відкрити у суспільних процесах дійсну єдність багатоманітності форм руху, тобто наблизитися до сутності. Тільки так можливо отримати сировину для формування вищого рівня абстракції, загальних понять, дійсно абстрактного як засобу необхідного перетворення єдності цілі суспільного виробництва в єдність змісту реального здійснення буття творця як людини усупільненої, поставання конкретної дійсності [6].

Процес формування такої ідеї як дійсної абстракції розкриває всю багатоманітність механістичної єдності цілей у формі усвідомленої необхідності та є процесом поставання людини соціальної в сукупності суспільних суб'єкт-суб'єктних відносин з виробництва способів виробництва як виробництва ідей. Це є необхідним кроком до формування із

зовнішньої протилежності внутрішньої суперечності та її наступного вирішення. Критеріями такого розгортання та новою якістю виступають етичність та естетичність.

Дійсно закономірним є те, що саме Російська імперія здійснила цей прорив, здійснила революційний вихід за межі старої форми, зламала зовнішні спонукаючі зв'язки та відновила їх на новому якісному рівні – суб'єкт-суб'єктному. До неї інших спроб вистачало – Франція, Угорщина, Німеччина [11], – але для переходу можливості у дійсність не вистачало відповідних умов, написати та перегорнути чимало сторінок дійсної історії вдалося тільки Росії, спочатку у формі Радянської Росії, а потім – Союзу Радянських Соціалістичних Республік.

Саме таким чином, постала антитеза до імперськості-радянськості, – яка включала в себе безмежний потенціал соціальних та економічних перетворень, відкривала дійсні можливості переходу людини економічної в людину соціальну і далі – в людину творця як людину повністю усупільнену.

Підсумуємо, з роздвоєнням єдиного, – общинного, – ми отримуємо зовнішню формальну протилежність слов'янськості як одиничного, окремого, створеного диференціацією, та імперськості як особливе, загальне, момент першого. Внутрішня протилежність імперськості, «своє-інше-себе» є її антипод, що заперечує існуючі форми (на базі суб'єкт-об'єктних відносин) за допомогою суб'єкт-суб'єктних відносин та зв'язків, тобто радянськості.

Таким чином, завдяки дійсній абстракції, розриву зовнішніх зв'язків дійсно конкретна імперськість у якості форми знищується, а в якості основи абстракції стає позицією та принципом, з яких на базі суб'єктно-суб'єктних стосунків формується всезагальне, мережевість як конкретна дійсність, вища форма колективності в суспільних відносинах, вища форма творчості людини усупільненої в процесі виробництва людей як виробництва способів виробництва способів виробництва. Критеріями та новими якість, що розгорталися із кількісних характеристик заперечуваного, виступають об'єктивність (як наслідок збігу сутності та існування) та мережевість (як всезагальність, тобто єдність в багатоманітному та розмаїтті в єдності).

Хочеться наголосити на опосередковуючій ролі загального, особливого, імперськості – спочатку у якості заперечуваної форми, а потім у якості принципу перетворення. Саме в цій позиції імперіалістичність програє імперськості: перша майже остаточно втратила потенціал опосередкування та породження абстракції, бо сама завдяки створенню щільного прошарку форм перетворених утворила навколо себе фіктивну конкретність, яка апріорі не може бути джере-

лом опосередкування. Але про це далі.

Саме тому єдиним шляхом вирішення внутрішніх суперечностей в сучасній західній цивілізації вважається механічне розв'язання/руйнування зовнішніх суперечностей – імперіям відмовлено в самій доцільності існування, вони замінюються ... демократичними утвореннями як джерелом та "парниками" вирощення прошарку перетворених форм.

Тобто відбувається послаблення антагонізму зовнішньої протилежності, яке пішло не шляхом формування та розгортання внутрішньої суперечності, а шляхом розгортання формально-логічним мисленням натомість дійсної абстракції – прошарку перетворених форм, які утворюють фіктивну конкретність як подальший етап еволюційного розвитку абстрактної конкретності. Теоретичною базою виступає ліберальна доктрина, яка абсолютизує атомістичні відносини в суспільстві та взаємну байдужість, відчуження. Саме занадто дбайливе ставлення до відчуження в подальшому не дає змогу формально-логічному мисленню довести зовнішню протилежність до внутрішньої суперечності. Навпаки, воно свідомо формує навколо дійсної конкретності цілком певне захисне середовище, щоб не допустити цей перехід – фіктивну конкретність, "демократичність", в якій можливим є лише тимчасове зовнішнє відновлення єдності через певні "демократичні механізми". Це середовище як низка організаційних, управлінських перетворених форм не дозволяє сформуватися внутрішній суперечливості дійсної конкретності та дійсної абстрактності, а в подальшому поступово підкорюють собі й дійсну конкретність.

Таке підкорення проходить завдяки нарощуванню потенціалу перетворених форм, що має наступні тенденції: у сфері виробництва – перехід від матеріального виробництва до непродуктивного, навіть фіктивного виробництва; у сфері споживання – перехід від обслуговування до підкорення споживача, нав'язування йому фіктивного споживання; у сфері обміну – центр суспільних зв'язків та стосунків переміщується зі сфери матеріального виробництва до сфери обслуговування ринкових відносин між різними інститутами/ перетвореними формами.

До основних перетворених форм можливо віднести: фіктивний капітал, бюрократизм (приватна власність на владу) та маскультуру.

Таким чином, відбувається консервація результатів еволюційного розвитку шляхом "закільцювання" процесів індивідуалізації суспільного – усупільнення індивідуального в межах розгортання: фрізерство – імперіалі-

стичність / демократичність (як фрізерство на рівні свідомості).

Це призводить до байдужого ставлення людини до цілей суспільного виробництва взагалі, соціальної пасивності, апатії, що зумовлює можливість нехудожньої, нетворчої діяльності людей, ірраціональних форм поставання людини-соціальної та неможливості поєднання їх на рівні не тільки змісту, але й цілей. Саме тому ніхто не став на захист старих індустріальних імперій Західної цивілізації, вони були приречені на знищення і реальність це тільки підтвердила. Єдиним способом існування такої моделі виступають кризи: економічні, соціальні, політичні, моральні, естетичні тощо, - а це знаходить своє вираження в повсякденній боротьбі за виживання, тобто соціальному дарвінізмі. Діяльність людини економічної переходить не в самодіяльність людини соціальної, а в активізм людини-професіонала, який по сутності є декреатором та поступово реалізується як декреатор (поняття введені Б.В.Новіковим), тобто як суб'єкт реалізації переходу від дійсної конкретності, імперіалістичності до фіктивної конкретності, демократичності, та далі як сировина для конкретної фіктивності, масовості.

Таким чином, сучасна західна модель постіндустріального розвитку у вигляді перетворених форм генерує власні межі: деградує більшість, яка є деперсоніфікованою, не має індивідуальності, відчужуючи її від можливості участі в творчій діяльності, тобто знищуючи основне джерело сучасного розвитку, - які супроводжуються заміною принципу унікальності як відображенням принципів ефективності та корисності - принципом елітарності, принципу поліфонії - принципом егоїзму, а соціальної активності (міра прояву самодіяльності) - активізмом тощо.

Тобто проходить перетворення суб'єктів в біомасу: одиничне втрачає особливе, що робить неможливою інтеграцію взагалі. Одним із засобів цього є перетворення єдиного інформаційного простору в простір дезінформаційний. В цих умовах, особистість як будь-який суб'єкт взаємодії, поступово перестає бути суб'єктом відносин взагалі: зникає індивідуальне, зникає якість, відмінна від властивостей абстрактно-загального, а разом з цим - зникає і сама дійсна конкретність - не може бути і мови про перехід реальності у дійсність (до дійсної конкретності та конкретної дійсності): немає чому переходити.

Тобто ми втрачаємо дійсний зв'язок та перспективи становлення людини економічна - людина соціальна - людина творча, а з ним поступово - і саму реальність. Як наслідок, отримуємо культурну пустелю та суто кількісний/«еволюційний» перехід: індивідуальне - уніфіковане - універсальне/масове. Тобто сус-

пільною формою виробництва стає фактичне репродукування соціальної біомаси, проходить розірвання реальних зв'язків та просте заміщення їх зв'язками фіктивними (в т.ч. в єдиному дезінформаційному просторі), які утилізують розвиток; метою (фіктивним матеріальним змістом) стає тільки виживання, а суспільною формою - існування в режимі репродукування. Так ззовні впроваджується масовізація (маскульт). Це і є завершеною моделлю утилізації прогресу.

Таким чином, тільки імперськість має можливість створити передумови для переходу від поєднання цілей в формі імперської до поєднання ідей в формі радянськості, тобто створити умови для формування анти тези, розгортання та подальшого вирішення внутрішньої суперечності, тобто синтезу. Розглянемо цей процес.

Єдиним шляхом вирішення накопичених антагонізмів слов'янськості та імперськості (теза) стає розгортання внутрішніх суперечностей та ліквідація основи відчуження, повне знищення епіфеноменів відчуження шляхом знищення умов і можливостей для виникнення і відтворення всіх фіктивних перетворених форм та заміна їх соціальними стосунками "живого" спілкування, на базі радянськості (антитеза). Механізмом для цього може виступити зняття вузько економічного планування уречевленого багатства соціальним плануванням розвитку людини як сутності суспільного багатства, що вимагає розвитку на нових засадах таких раціональних перетворених форм як соціальний захист населення.

Таким чином, відкривається шлях до народження конкретної дійсності (збіг сутності та існування) на базі суб'єктно-суб'єктних відносин та усвідомлення розумом своєї сутності у формі цілісного об'єктивного світогляду (розумні чуття та чуттєвий розум), тобто відбувається поєднання змісту в формі мережевості (синтез).

Такі перетворення зумовлюють перехід від людини економічної до людини соціальної, і потім - людини повністю усупільненої, що характеризується постійним збільшенням частки творчого змісту діяльності відповідно до частки репродуктивної праці. Таким чином, проблема переходу від поєднання цілей до поєднання змісту вирішується з розвитком творчої діяльності шляхом живання перетворених форм, формування, навчання та розвитку людини як вільної, всебічно розвинутої цілісної (такої, що є виключно ціллю, а не засобом) особистості. Головним фактором прогресу стає перехід від виробництва ідей до виробництва людей.

Адекватною соціально-економічною фо-

рмою взаємодії/діяльності мають стати відносини співтворчості та використання суспільних форм, які мають не відчужений зміст та природу, тобто перехід до суб'єктно-суб'єктних відносин. Представники творчого марксизму (Г.Батіщев, Е.Ільєнков, М.Ліфшиц) називають їх асоційованою соціальною творчістю, коли люди спільно, без застосування зовнішніх механізмів (товари, гроші, корпоративні структури тощо) створюють власні суспільні відносини, стосунки (форми спілкування), спільно творять історію. Нами запропоновано використовувати поняття мережування щодо процесу, мережевість щодо якості та мережа щодо результату і продукту.

Відповідним критерієм розвитку стає міра вільного всебічного розвитку людини в асоційованій творчій діяльності.

Тільки мережевість, у наслідок іманентного, безперешкодного здійснення суперечностей забезпечує, що "всі сфери суспільного виробництва (виробництво речей, ідей та людей) стають дійсними, тобто такими, де убезпечено збіг сутності та існування: носять безпосередньо суспільний характер" [12], а суспільна діяльність людей-творців буде здійснюватися за критерієм дійсного гуманізму "корисне здійснення блага через істину у красі" [12].

ЛІТЕРАТУРА

1. Босенко В.А. Всеобщая теория развития. – К.: Логос, 2001. – 470 с.
2. Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут": Філософія. Психологія. Педагогіка: Зб.наук.праць. – К.: ІВЦ "Політехніка", 2008. – № 1 (22). – 210 с.
3. Дерлугьян Г. Конец прекрасной эпохи // Эксперт Украины. – 2008. – № 20. – С. 42-45.
4. Друкер Питер Ф. Эпоха разрыва: ориентиры для нашего меняющегося общества: Пер.с англ. – М.: ООО "И.Д.Вильямс", 2007. – 336 с.
5. Історія економічних учень: Підручник / Л.Я.Корнійчук, Н.О.Татаренко, А.М.Поручник; за ред. Л.Я. Корнійчук, Н.О. Татаренко. – К.: КНЕУ, 1999. – 564 с.
6. Канарский А.С. Диалектика эстетического процесса. – К.: Просвіта, 2008. – 380 с.
7. Коваленко Е. О "зависших" вопросах природы. – К.: Пульсары, 2007. – 96 с.
8. Ленин В.И. Философские тетради // Полное собрание сочинений. – Т. 29. – 620 с.
9. Лукьянов А.Е. Понятие философии у древних китайцев // Проблемы Дальнего Востока. – 1998. – № 2. – С. 43-48.
10. Новилов Б.В. Свобода как жизнь понимающая: Сб.статей. – К.: ТП-Прес, 2008. – 376 с.
11. Новіков Б.В. Творчість як спосіб здійснення гуманізму. – Монографія. – К.: НТУУ "КПІ", 1998. – 310 с.
12. Новейший философский словарь. – Мн.: Книжный Дом, 2003. – 1280 с. – (Мир энциклопедий).
13. Паршев А.П. Почему Россия не Америка. – М.: ФОРУМ, 2000. – 243 с.
14. Популярный словарь по буддизму и близким к нему учениям / Авторы-составители: Голуб Л.Ю., Другова О.Ю., Голуб П.Ю. – М.: Прогресс, 2003. – 574 с.
15. Синергетическая парадигма. Нелинейное мышление в науке и искусстве. – М.: Прогресс-Традиция, 2002. – 496 с.
16. Философия: Энциклопедический словарь / Под ред. А.А.Ивина. – М.: Гардарики, 2004. – 1072 с.
17. Філіпенко А.С. Цивілізаційні виміри економічного розвитку. – К.: Знання України, 2002. – 190 с.
18. Хакен Г. Синергетика. Иерархии неустойчивости в самоорганизующихся системах и устройствах. – М.: Мир, 1985. – 283 с.

Стаття надійшла до редакції 27.03.2008 р.

